

Lise Felsefe Ders Kitabı ve Öğretimi Üstüne Bir İnceleme

Ramazan Çarkı

Ülkemizde eğitim sisteminin işleyişinde, felsefe öğretimi on birinci sınıfa, yaş olarak da 17. ve 18. yaşlara denk düşüyor. Düzenlemenin bu şekilde yapılmasına gerekçe oluşturacak temel unsur, gençlerin veya öğrencilerin soyut düşünme daha doğrusu düşünceler üzerine düşünme, fikir yürütme yetilerinin söz konusu yaşlarda uygun durma ulaştığının varsayılmasıdır.

On yedi yaşında felsefe ile tanışan bir öğrenci, eğer daha önceden herhangi bir bilgiye sahip değilse, kimi temel öğrendiği, kabullendiği yargılardan yola çıkarak, bu ilk tanışıklığında tanıştığı alandan hiç de memnun kalmayacaktır.

Tek tek kişilerden oluşan çoğunluğun, felsefeye atfettiği değer, o toplumun bütün bir “yaşantısı” ile doğrudan ilişkisi olduğu açıktır. Fakat sözü edilen durumun tek tek etkenlerini inceleyip, ortaya koymak veya koyabilmek şu an benim için çok uzağımdadır.

Bu sorunun ilk göze çarpan ve ilgililerce üzerinde ortak görüş bildirilen ilk yansımasını, eğitim sisteminde görebiliriz. Bir etkinlik, insansal bir ürün hem de başatlığı olan bir ürün olan felsefeye öğrenciler neredeyse orta yaşlarda başlayana kadar eğitim programlarında böyle bir alanın hiç olmadığı gibi muamele yapılır.

Felsefe öğretiminde var olan olumsuz etkenlerin en aza çekilmesi öncelikle ders öğretmenin bilgisi, felsefeye bakışı, kişiliği ve felsefenin insanların ve toplumların yaşamında gereğini kavramış olması gibi unsurlarla doğrudan ilgilidir.

Felsefeyi haftada iki saatlik bir ders olarak değerlendirip, onu öğrenciye anlatmayı vazife bilmiş, anlatmanın ötesinde dersin amacından ve felsefenin öneminden habersiz bir öğretmen, öğrencinin toplumdan edindiği yargıları pekiştirmekten öteye gitmeyecektir.

Okullarımızda felsefe öğrenimini şu haliyle yani uygulandığı şekliyle kabul ettiğimizde, dersin ilk haftaları ders öğretmenin görev ve sorumluluğu çok ağırdır. Ya karşısındaki öğrenci kitlesi toplumdan ödünç aldığı yargıları topluma iade edecektir ya da öğretmenin tavrına ve temposuna göre, söz konusu yargılara yaşamın ileri evresinde bir değişiklik olmazsa el koyup sahiplenecektir.

Öğrenciler yeni bir alanla tanışmışlardır ve bu alanın ne olduğuna ilişkin sanılardan öte bir bilgiye sahip değildirlere. İlk haftalarda edinecekleri bu bilgiler, öğrencilerin yeni geliştirecekleri tutumda güçlü bir etkiye sahip olacaktır.

Bütün bu olumsuzlukların giderilmesinde ders öğretmenin rolünün öneminden söz edilmişti. Ders öğretmenin, ders yılının başlarında üzerinde durması gereken temel noktalar şöyle özetlenebilir. Öncelikle felsefenin ne olup, ne olmadığı, öğrencilerin zihninde yer edinmiş felsefeye ilişkin yanlış kanaatlerin, farklı alanlarla karıştırmanın giderilmesi ve onlara en yalın anlamıyla felsefenin problem tarzının, dünyaya, insana bakış açısının verilmesi açıklanması; felsefenin ilişkili olduğu ve yine de onlardan tamamen bağımsız yanlarının olduğu kimi (din, sanat, psikoloji, sosyoloji) alanlarla felsefe arasındaki ayrımın yapılması gerekir.

Felsefenin insanlık tarihinin bir ürünü olduğu ve bu ürünün, insanlığın yaşamının şekillenmesinde temel öğeleri olduğu ve bu haliyle de gerekliliği değil zorunluluğu ders yılının başında öğrencilere açık, yalın şekliyle iletilmelidir.

Bu şekliyle sıralanan önlemler, ders öğretmenin alıp ya da almayacağı, kişisel çabalarıyla ilgilidir. Gençlere sağlıklı bir felsefe öğretimi verilmek isteniyorsa, bunun maalesef bir de politik boyutunun olduğu düşünülmelidir. Söz konusu politik boyutta, bu sorunun çözümü için yasal önlemler alıp almama konusunda gün yüzüne çıkar.

Tutarlı bir eğitim sistemi bu sorunu çözebilir. Fakat tutarlı olacak eğitim sistemi oluşturulurken –hükümet üyelerinden önce- işim ehillerine, akademisyenlere, düşünürlere öncelikli öncelikli danışacak kişiler olmalıdırlar.

Sistemli olarak felsefe eğitiminin başlangıcında, içeriğin öğrenciye iletilmek istenenlerin, yoğun ve kapsamlı olması özellikle öğrenciyi yormakta ve sıkmaktadır. Öğrencinin bu düzeydeki bilgiyi alması bir ön hazırlığı gerektirir; doğaldır ki bu ön hazırlık sürecinde öğrenciye, felsefeye ilişkin akademik bir bilgiden ziyade, ilk öğrenimin son evrelerinde felsefi bilginin genel anlamda neliğine yönelik olmalıdır.

İlköğretimin eğitim programında yer alan kimi derslerde öğrencinin felsefi bilgiyi alabilecek düzeye gelmesi sağlanabilir. Yakalanan bu düzey ortaöğretimin son sınıfına gelmeden, ara sınıflarda da farklı nitelikteki derslerle desteklenip, programın önerdiği bilgileri öğrencinin anlayıp, düşünce beyan edebileceği evreye gelmeleri gerçekleştirilebilir.

Birinci ünite “felsefi bilgi” ile diğer bilgi türleri arasında ayırım yapılıyor ve felsefenin ilgili olduğu diğer alanlarla ilişkisi açıklanıyor. Eğitim programında, felsefe dersi için giriş olarak seçilmiş bu bölüm ve içeriği, felsefe hakkında öğrencilere sağlıklı bilgilerin iletilmesi açısından iyi bir şekilde düzenlenmiş.

Özellikle MEB’ e ait komisyon kitabı söz konusu ilişkileri ve ayrımları açıklamada yeride örnekler, anlamayı kolaylaştıracak karşılaştırmalarla, felsefeye giriş bölümünü amacına uygun olarak serilmemiş. Bir gereklilik olarak ünite sonunda kullanılan okuma parçası yine MEB ’e ait ders kitabında. Öğrenciye hitap eden ve ilgi çeken bir okuma parçası. Buna karşılık E. Yamanlar’ a ait ders kitabında okuma parçası olarak, Descartes’in “Felsefenin İlkeleri” adlı yapıtıdan bölümler aktarılmış. Söz konusu bölümler anlamada ön bilgiyi gerektirdiğinden, okuma parçası amaca ulaşmaktan öte başlı başına kendisi bir bilgi yığını olmuş.

Bilgi felsefesinin, temel problem ve kavramlarını iletme bakımından iyi düzenlenmiş bir bölüm olmakla birlikte, belirli eksikliklere de sahip. Öncelikle adlandırma ve terimlerin kullanımında bazı dikkatsizlikler göze çarpıyor.

Örneğin, Locke’ un “iç deney” ini açıklarken “refleksiyona” gönderme yapılıyor. Bilginin doğruluğu problemini açıklarken sorun bilginin değeri ile ilişkilendirilip, sorunsalın açıklanmasında karışıklık oluşturulmuş.

Ayrıca konuyu öğrenciye sunarken, doğrudan düşünceleri vermektense belirli “izm” ler başlığı altında Filozofların düşüncelerini, kalıplara kategorilere yerleştirerek aktarma yolu seçilmiş. Bu ise öğrenciye yalnızca bilgiyi almaktan başka bir şans bırakmamış. Bunun yerine düşünceler “izm” ler altında verilmektense, öğrenciye öncelikle düşünceler verilmeli karşılaştırmalar, benzerlikler gibi süreçlerin onun tarafından yapılması beklenilmelidir.

Son olarak terimleri açıklamak veya anlatmaktan ziyade doğrudan tanımlar yapılmış, böyle tek bir tanım verme tavrı felsefenin yapısına uygun düşmediği gibi, öğrencide hakim olan yöntemi, bilgiyi öğrenip içselleştirmek yerine kısa süreli belleğe yerleştirme, ihtiyaç duyduğunda yazılı olarak aktarma tavrını desteklemekten öteye geçmemiş.

Üçüncü bölümde bilim felsefesi ele alınıyor. Bu bölümde bilim tarihinden, tarih içinde etkili olan bilimsel devrim ve yasalardan, ilgili bilim insanlarından, bilim felsefesi anlatılabilecek ölçüde ya da hazır oluşu sağlayacak ölçüde bahsedilmiştir.

Fakat çağdaşımız olan kimi bilim felsefesi düşünürlerine hiç yer verilmemiştir. Einstein, Kuhn gibi önemli isimlere yer verilmesine rağmen Popper, Feyrabend gibi bilime farklı bir bakışla yaklaşan düşünürlerden söz edilmemiştir.

Varlık felsefesinin, felsefede önemli ve öncelikli bir konuma sahip olması, maalesef ders kitaplarında yeterince işlenmemiş, dikkate alınmamıştır. Sistemli felsefenin ilk kez gün yüzüne çıktığı Antik Yunan'da bir çok filozof için varlık felsefesi bir ilk felsefe olarak öncelik taşımıştır. Bu tavır yalnızca Antik Yunan'da kalmamış Skolastik ve Modern felsefede de ontoloji başatlığını korumuştur.

Filozofların sistemlerinin temel dayanağı ontolojilerdir, ontoloji temel esas plan diğer disiplinler ise o plana bağlı kalınarak oluşturulmuş, daha doğrusu tutarlılık ilkesi gereğince bağlı kalma zorunluluğu oluşturmuştur.

Ahlak felsefesi, MEB' nın belirlemiş olduğu eğitim programında tüm yıl boyunca üzerinde durulacak en ağırlıklı konu olma özelliğine sahiptir. Ahlak felsefesinin program içindeki ağırlığı oransal olarak % 25 tir.

Ahlak felsefesine ilişkin temel bilgileri, kavramlar, kuramlar, problemler yeterli ölçüde daha doğrusu lise düzeyinde ihtiyacı karşılayacak gerekli bilgilerin programa alındığı görülmektedir. Yine MEB'e ait komisyon kitabında Ahlak felsefesi bölümünün sonundaki okuma parçası yerinde ve uygun seçilmiştir.

Siyaset felsefesi, Batı felsefesine dayalı siyaset felsefesinin serimlenmesinin yanı sıra, İslam felsefesinden de düşünceler örneklendirilmiştir.

Siyaset felsefesi bölümünde yer yer "Aydınlanmaya" yönelik bilgilerden, "Aydınlanma"nın Avrupa siyasal hayatına kazandırdığı yeni düşünce geleneğinden ve Fransız devriminden kısaca bu iki olgunun gerek çağdaş gerekse dünya tarihine etkilerinden bu ders kapsamında bahsedilmesi yerinde olacaktır.

Felsefenin disiplinleri içerisinde estetik diğer felsefi disiplinlere göre teknik bilgi gerektiren yapıya sahiptir. Buradaki teknik bilgi o alana ilişkin artı bilgiler, terimler, yapıtlar vb. anlamındadır.

Sanat felsefesi, öğrencilerin ilgilerini çekecek ve onlara günlük yaşamlarında sanata dair sorunlarında ışık tutacak bir tutum kazandırma işlevi görebilir.

Son olarak sanat felsefesi bölümünün düzenlenmesinde estetik ve sanat felsefesi arasında ayırım yapılmamış olması, ikisinden de bir ve aynı şeymiş gibi bahsedilmesi önemli bir eksikliklerdir.

Ders kitabının din felsefesi bölümünde detaya girilmeksizin genel olarak din felsefesinin kavramlarından ve problemlerinden söz edilmiştir. Buna ek olarak felsefenin, bir toplumsal olgu ya da inanç sistemleri olarak dine onun öğretilerine yaklaşımında diğer önemli sorunsallara değinilmemiştir.

Genel olarak liseler için hazırlanmış olan felsefe ders kitabında felsefeyi alanlarıyla tanıtmaya açısından önemli eksiklikler söz konusu değildir. Bununla birlikte ortada olan eksiklik ve yanlışlıklarda ders öğretmenin gayreti ile çözümlenebilir. Felsefenin Öğrenciye iletiminde ders kitabı ya da kaynaktan öte öğretmenin etkisi çok büyük ve önemlidir. Kuşkusuz ideal bir ders kitabı hazırlanmış olsa ve program felsefe öğretimine elverişli, destekleyen nitelikte bir yapıya sahip olsa da, ders öğretmenin felsefe ile ilişkisi yalnızca ders kitabında kalıyorsa o kurumda yapılan felsefe öğretiminden kuşku duyulur.